

В.П. ГАНЗУЛЕНКО

УДК 282:256(477.7)“19”(045)

ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ГРОМАД РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В 20-30-ТІ РР. ХХ СТ.

У статті автором проаналізовано динаміку чисельності громад Римо-католицької церкви на Півдні України в 20-30-ті рр. ХХ ст. Визначено політичні та демографічні фактори, що впливали на зміни чисельності громад в регіоні.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Південь України, динаміка чисельності, антирелігійна політика.

В статье автором проанализирована динамика численности общин Римско-католической церкви на Юге Украины в 20-30-е гг. XX в. Определены политические и демографические факторы, влияющие на изменение численности общин в регионе.

Ключевые слова: Римско-католическая церковь, Юг Украины, динамика численности, антирелигиозная политика.

In the article the author analyzed the dynamics of number Roman-Catholic Church's societies in the South Ukraine in 20s-30s of the XXth century. The political and demographic factors which influence on change of number societies in region were defined.

Keywords: Roman-Catholic Church, the South of Ukraine, dynamics of number, antireligious policy.

Соціально-політичні та економічні зміни, що відбулися в Україні з початку 20-х років, мали безпосередній вплив на розвиток Римо-католицької церкви. Це був час відходу більшовиків від політики воєнного комунізму і лібералізації державно-церковних відносин, пов'язаний з реалізацією декрету про відокремлення церкви від держави й провадженням у життя елементів НЕПу та політики коренізації. На тлі цих перетворень відбувалися суттєві зміни чисельного складу римо-католицьких громад, в тому числі й на Півдні України.

Проблема динаміки змін чисельності римо-католицьких громад у радянській історіографії розглядалася побіжно і відповідала інтересам державної влади в царині антирелігійної політики.

Характерною особливістю робіт радянського періоду є свідоме заниження

даних щодо чисельності віруючих всіх конфесій [20; 22; 25], разом з тим для закордонних дослідників (переважно польських) того ж періоду притаманним є перебільшення відбиття кількості віруючих РКЦ [13; 18].

У сучасній історіографії більшість досліджень з історії Римо-католицької церкви мають узагальнюючий характер і питання аналізу чисельності католицьких громад в них знайшли як найменше висвітлення [14; 15; 16; 17].

Мета даної статті полягає в тому, щоб на основі вивчення історичних джерел проаналізувати динаміку змін чисельності римо-католицьких громад на Півдні України в досліджуваній період.

В свою чергу мета дослідження обумовила його об'єкт та предмет.

Об'єктом дослідження виступає Римо-католицька церква на теренах Південної України у 20-30-х рр. ХХ ст.

Предметом дослідження є аналіз динаміки чисельності південноукраїнських громад РКЦ в зазначений період.

Порушуючи питання загальної чисельності католицьких громад Південної України в 20-30-ті рр., маємо констатувати, що на сьогодні відсутні достовірні дані щодо кількості парафій в регіоні. Статистичні відомості щодо числа парафій та їх кількісного складу вимагають критичного ставлення до себе, оскільки, по-перше: з метою ідеологічного насадження державного атеїзму влада свідомо занижувала показники релігійності населення; по-друге: відомості про кількість членів парафій у зазначений період майже не знайшли відображення у церковних джерелах, за винятком окремих парафій; по-третє: значна частина архівних фондів у воєнні та повоєнні роки була втрачена або знищена. Також слід додати той факт, що наявні статистичні джерела не повні за своїми інформативними можливостями, представлені в них дані відривчасті та мають суперечну природу.

Варто зауважити, що на початку 20-х рр. робота ліквідкомів щодо обліку релігійних громад велась на низькому рівні та мала фрагментарний характер. Це було пов'язано з браком кадрів та їх низьким професіоналізмом (члени ліквідкомів не завжди могли відрізнити ті, чи інші релігійні течії). До того ж під час обліку місцеві органи влади враховували переважно зареєстровані громади (загальна кількість членів громад повинна була перевищувати 50 осіб), натомість досить часто у статистичних звітах були відсутні дані щодо чисельності незареєстрованих громад та релігійних груп (чисельність релігійної групи не перевищувала 50 чол.).

Більш системного характеру облік релігійних громад набув лише наприкінці 20-х рр. Основним джерелом інформації щодо чисельності південноукраїнських

католицьких громад в цей період виступають відомості про кількість релігійних громад, анкети релігійних громад, списки їх членів тощо.

Особливих складнощів викликає підрахунок чисельності католицьких громад в 30-ті рр., оскільки в архівних джерелах зазначеного періоду майже повністю відсутні статистичні дані стосовно функціонування релігійних організацій. Разом з тим, можемо констатувати, наявність статистичних даних, зібраних Адміністративним управлінням НКВС у різні роки, які дають можливість скласти досить задовільну характеристику чисельності й динаміки віруючих-католиків та їх релігійних громад.

З метою проведення обліку релігійних громад та контролю за їх діяльністю державні органи влади видавали цілу низку нормативно-правових актів (декретів, циркулярів, інструкцій, роз'яснень тощо). Однак дані, що містилися в звітах місцевих органів влади досить часто були суперечними та не відповідали дійсності.

Отже, використовуючи статистичні дані Адміністрації НКВС (в першу чергу відомості про кількість релігійних громад, їх списки, звіти окремоділяцій про свою роботу, в яких надавалася характеристика релігійних об'єднань) спробуємо реконструювати кількісний склад парафій РКЦ на Півдні України.

Так згідно офіційних відомостей на 1925 р. в Україні діяли 317 католицьких громад, із них: у Подільській губернії – 90 громад, Одеській – 64, Київській – 62, Волинській – 62, Катеринославській – 19, Донецькій – 9, Чернігівській – 5, Полтавській – 4, Харківській – 2 [10, арк. 25, 25 зв.]. Загалом на Півдні України налічувалось 92 римо-католицькі громади (30% від загальної кількості).

За іншими даними згідно Циркуляру Адмінвідділу НКВС УСРР № 42/203 від 31 серпня 1925 р. в Україні нараховувалось 332 римо-католицькі громади загальною кількістю 118265 чол., серед яких в

Подільській губернії діяли 104 католицькі парафії, Одеській – 74, Київській – 51 [3, арк. 69].

Протягом 1925-1928 рр. загальна кількість католицьких парафій в Україні поступово збільшувалась. На 1928 р. в Україні нараховувалось вже 292 католицькі громади, загальною чисельністю 168310 чол. [21, арк. 4].

Враховуючи той факт, що близько третини парафій РКЦ охоплювали південноукраїнські землі, можемо припустити, що на Півдні України діяли близько 92-110 римо-католицьких громад.

Наявною була й проблема розбіжності даних щодо чисельності католицьких громад у 20-ті рр. складених органами влади та церковними структурами. Це може пояснюватися методами щодо складання статистичних даних. Так під час підрахунків парафій Адмінвідділом НКВС враховувались кількість релігійних громад в окремих місцевостях, натомість парафії могли об'єднувати католицькі громади декількох населених пунктів. Наприклад, Ямбурзька парафія на початку 20-х рр. об'єднувала релігійні громади сіл Ямбург (Дніпрове), Розенград, Рибальке, Гартік та інші; села Лугове, Гохгейм (Переможне), Вальдорф (Зелене), Гейдельберг (Журавлеве) входили до складу Гейдельберзької парафії; до Костгеймської парафії належали села Чехоград (Новгородківка), Олександргейм (Олександрівка), Марієнталь (Молодіжне), Костгейм (Показне) та інші.

Однак починаючи з кінця 20-х рр. спостерігалася тенденція до поступового зменшення числа католицьких громад, а в середині 30-х рр. це зменшення стало стрімким. Наприкінці 30-х рр. діяльність римо-католицьких громад (принаймні легальна) буде повністю припинена.

Аналізуючи чисельність віруючих південноукраїнських парафій РКЦ, маємо констатувати, що у межах СРСР протягом 1918-1923 рр. кількість католиків скоротилась з 515643 до 264310 чол., тобто на 251333 особи (на 48,7%) [14, с. 180].

Згідно даних Адміністративного управління НКВС за 1925 р. загальна чисельність католиків України становила 118265 чол. [19, с. 19], а в 1928 р. показник складатиме 168310 чол. [23, арк. 1-2]. Зауважимо, що ці відомості є досить умовними, в них відсутні дані за деякими округами. Якщо близько третини всіх римо-католиків України склали парафіяни південноукраїнських парафій, можемо припустити, що кількість членів католицьких громад Півдня України коливалася на позначках 39027 чол. та 55542 чол. відповідно. Зазначимо, що впродовж 20-х рр. чисельність римо-католиків Південної України порівняно з дореволюційним періодом, коли південноукраїнські католицькі парафії нараховували 156954 чол., скоротилася в 3-4 рази.

Різде скорочення кількісного складу парафіян Римо-католицької церкви було спричинено низкою як політичних, так і демографічних факторів. Серед причин зменшення кількості віруючих були: початок Першої світової війни та пов'язані з нею утиски проти місцевого німецькомовного населення, значну частину якого складали німці-католики; еміграційні процеси революційних років (римо-католики Півдня України виїжджали за межі колишньої Російської імперії у пошуках мирного життя); «червоний терор» проти «контрреволюційних елементів», до числа яких більшовики відносили духовенство та паству РКЦ; голод 1921-1922 рр. та інші.

На відміну від офіційних радянських відомостей щодо чисельності парафіян католицьких громад помітно відрізнялися дані польських дипломатичних представництв у Харкові та Києві, які базувалися на костельних відомостях і були більш вірогідними. Так на 1927 р. вони нараховували лише у Житомирській та Кам'янець-Подільській дієцезіях близько 700 тис. віруючих [19, с. 19].

Така розбіжність даних пояснюється не лише тенденцією до зменшення кількості парафіян, але й досить формальним підходом до обчислень парафій, оскільки, як

вже зазначалося, громади чисельністю до 50 осіб не підлягали реєстрації органами влади, а отже досить часто не враховувалися під час складання відомостей щодо релігійності населення. Також влада навмисно приховувала дані кількості віруючих. Прикладом такої фальсифікації даних може слугувати відомості про чисельність римо-католицької релігійної громади м. Катеринослава. Так, згідно відомостей адмінвідділу Катеринославського окрвиконкому за 1925 р. на території м. Катеринослава зареєстрована одна римо-католицька громада загальною кількістю 250 членів [21, арк. 4]. Натомість у звіті відділу культів Харківського окрвиконкому за 1925 р. зазначається, що у м. Катеринославі діє одна римо-католицька громада, однак кількість членів в ній – 50 осіб [10, арк. 25a].

Отже, чисельність членів римо-католицьких громад Півдня України впродовж 20-х рр. значно зменшилась порівняно з часами Російської імперії. Зазначимо, що на тлі цілковитого скорочення релігійних громад РКЦ, в середині 20-х рр. в умовах культурно-ідеологічної лібералізації суспільного життя у південному регіоні України спостерігалось певне зростання кількості римо-католиків.

Розглянемо більш детально динаміку кількісного складу католицьких громад в Південній Україні та з'ясуємо наскільки ці дані відбивають загальноукраїнські тенденції щодо змін чисельності католицьких парафій зазначеного періоду.

Найбільш чисельними серед римо-католицьких парафій Півдня України були релігійні громади Одещини. Згідно статистичних даних про кількість релігійних громад в Одеській губернії в 1925 р. за різними даними діяли від 74 до 64 католицьких громад загальною чисельністю понад 25 тис. чол.

В Одеській окрузі на 1925 р. налічувалось 18902 римо-католики, які належали до понад 50 релігійних громад [10, арк. 25a]. Починаючи з 1928 р. в окрузі спостерігається різке зменшення католицьких громад та

кількості їх членів. Так згідно статистичних відомостей по обліку релігійних громад в 1929 р. в Одеському окрузі діяли 44 громади, з кількістю віруючих в них 8793 чол. [25, арк. 47].

Впродовж 20-х рр. в місті Одесі діяли 4 римо-католицькі громади. Згідно з даними Адмінвідділу Одеського окружного виконавчого комітету в 1925 р. вони налічували 920 парафіян, із них до парафії св. Климента належали 150 членів, парафії в ім'я Успіння Пресвятої Діви Марії – 650 чол., громади костелу св. Апостола Петра – 70 чол., парафії при каплиці св. Сім'ї – 50 чол. [22, арк. 26]. У 1929 р. загальна кількість парафіян цих громад зменшилась на 52% і складала 488 чол. [25, арк. 31]. Зауважимо, що до революції 1917 р. лише парафії св. Климента та Успіння Пресвятої Діви Марії нараховували 17800 та 15000 чол. відповідно [15, с.160].

Протягом середини 20-х рр. спостерігалось незначне зростання чисельності парафіян Одеської округи. Так на 1924 р. парафія с. Благодатне Комінтернівського району налічувала 100 осіб, а через рік у 1925 р. вже 250 осіб. Католицька громада с. Іракліївки того ж району у 1923 р. об'єднувала 67 чол., у 1925 р. кількість парафіян збільшилась до 96 чол. Чисельність римо-католицької парафії с. Кошари Шевченківського району зросла протягом 1924-1926 рр. з 113 до 132 чол. [20, арк. 63]. Однак, починаючи з 1929 р. чисельність католиків в громадах різко починає скорочуватися.

Загальну тенденцію зменшення кількості громад та віруючих в окрузі, наочно можна побачити і за статистичними даними окремо взятої римо-католицької громади. Так католицька парафія колонії Мангейм Енгельського району Одеського округу в 1924 р. налічувала 643 особи, в 1925 р. – 650 чол., а на 1929 р. – 168 чол. [20, арк. 63].

Таким чином, можемо констатувати, що в Одеській окрузі у досліджуваний період спостерігався процес значного скорочення

чисельності римо-католицьких громад, а особливо кількісного складу віруючих в них.

У Миколаївській окрузі спостерігаємо наступні зміни чисельності католицьких громад. На 1923 р. згідно із статистичними відомостями про кількість релігійних громад в окрузі нараховувалось 10 римо-католицьких парафій кількістю віруючих в них 2697 осіб [22, арк.14]. У 1927 р. налічувалось 8 католицьких громад загальною кількістю 3181 чол. [24, арк.181].

Починаючи з 1928 р. в католицьких колоніях регіону спостерігається різке зменшення кількості парафіян РКЦ. Зокрема в колоніях Шпеєр, Мюнхен, Зульц, Радштадт чисельність членів католицьких громад протягом 1929-1930 рр. скоротилась на 30-45% [9, арк. 1].

На 1 січня 1929 р. в місті Миколаєві діяла 1 громада чисельністю 139 віруючих. В сільській місцевості нараховувалось 7 громад та 2096 віруючих в них [9, арк. 17 зв.].

Отже, по Миколаївській окрузі спостерігаємо характерне для південного регіону скорочення кількості релігійних громад, збільшення кількості парафіян в середині 20-х рр. та різке зменшення їх числа на рубежі 1929-1930-х рр.

У Херсонській окрузі згідно відомостей щодо кількості релігійних громад у 1924 р. нараховувалось 7 релігійних громад загальною кількістю 1203 чол. Зазначимо, що протягом другої половини 20-х років кількість громад в окрузі залишалася незмінною [12, арк. 23].

За даними звітів про діяльність Херсонського окружного та районних адмінвідділів за 1926 р. спостерігалось невелике зростання чисельності парафіян РКЦ в окрузі. Зокрема, чисельність католицької громади с. Царева-Дара Херсонського району протягом 1925-1926 рр. зросла на 19% (з 198 до 236 чол). Відбулось зростання кількісного складу парафіян і Преображенської католицької релігійної громади Чаплинського району в зазначений період на 38% (з 221 до 304 осіб) [12, арк. 1-2, 94-96]. До звіту додавались відомості про

облік релігійних громад, служителів культу, кількість церковних споруд, згідно з якими кількість віруючих в окрузі складала 1376 чол. [22, арк. 14].

На 1930 р. в Херсонській окрузі згідно звітів адмінвідділів окружних виконавчих комітетів чисельність віруючих римо-католицьких громад скоротилась на 30% та складала 961 чол., що було пов'язано із скороченням чисельності діючих релігійних будинків та закриттям костелів [26, арк. 111].

Отже, в Херсонській окрузі в досліджуваний період спостерігалась типова для південного регіону ситуація скорочення чисельності релігійного складу католицьких громад, однак масштаби цього скорочення були дещо меншими порівняно з показниками в Одеській та Миколаївській окрузі.

Згідно звіту про роботу відділу культів Харківського окружного виконавчого комітету за 1925 р. в Катеринославській губернії нараховувалось 19 римо-католицьких громад загальною чисельністю 1638 осіб [10, арк. 25a]. Відразу зазначимо, що остання цифра свідчить про навмисне приховування владою чисельності католиків в регіоні, оскільки лише в Мелітопольській окрузі, яка в зазначений період входила до складу Катеринославської губернії, налічувалось 2575 віруючих [8, арк. 53].

З наявних статистичних джерел відомо, що в Дніпропетровській окрузі на 1929 р. діяли 7 католицьких громад. Із них 2 громади були зареєстровані в містах кількістю віруючих в них 353 особи та 5 громад в сільській місцевості чисельністю 937 чол.

В Криворізькій окрузі протягом 20-х рр. діяла лише одна римо-католицька громада. Відомо, що на 1925 р. в списках її парафіян значилося 284 особи [20, арк. 97]. На 1929 р. чисельність громади скоротилась на 17%, налічуючи 237 чол. [25, арк. 17].

В Запорізькому краї римо-католицькі громади в 20-30-ті рр. функціонували в Запорізькій та Мелітопольській округах.

За даними статистичних відомостей в Запорізькій окрузі протягом досліджуваного

періоду діяли лише 2 римо-католицькі парафії – громада міста Запоріжжя та Георгсбурзька католицька громада з центром в с. Дудникове, яка об'єднувала католиків всього Жеребецького району, а саме: мешканців колишніх колоній Дудникове, Московки, Єлизаветівки та Єгорівки [2, арк. 6].

Згідно списків членів релігійних громад на 1923 р. загальна кількість католиків в Запорізькій окрузі становила 376 чол., із них 100 чол. належали до Запорізької парафії, а 276 чол. – до Георгсбурзької релігійної громади [5, арк. 3].

За даними окрадмінвідділу на 1924 р. загальна кількість парафіян РКЦ в Запорізькій окрузі збільшилась до 527 осіб [6, арк. 31]. Проте, якщо чисельність Дудниковської громади збільшилась на 67% та складала 461 чол. [7, арк. 9], то чисельність Запорізької громади навпаки зменшилась на 34% й налічувала 66 осіб [5, арк. 10].

Начальник відділу у справах культів Запорізького окрадмінвідділу Басанський у доповідній записці до Запорізького Держполітуправління 17 травня 1925 р. повідомляв: «Цим Окрадмінвідділ повідомляє, що Римсько-католицьких громад по Запорізькому округу дві: в м. Запоріжжі 1 – в 66 чоловік, та в Жеребецькому районі, с. Дудниковому – 788 чоловік. Костелів в м. Запоріжжі по Гоголівській вулиці 1 та в Жеребецькому районі с. Дудниковому – приватний будинок.» [5, арк. 11]. Отже, можемо констатувати, що чисельність Георгсбурзької римо-католицької громади протягом 1925 р. збільшилась до 788 осіб, кількісний склад Запорізької парафії залишився незмінним.

На 1928 р. у списках католицької релігійної громади міста Запоріжжя зафіксовано 142 парафіянина, що говорить про збільшення чисельності парафії в 2,2 рази [1, арк. 18].

Таким чином, у Запорізькій окрузі протягом середини 20-х рр. спостерігалось досить стабільне зростання чисельності

парафіян при незмінній кількості католицьких релігійних громад.

В Мелітопольській окрузі згідно відомостей про кількість релігійних товариств та число членів в них на 1925 р. нараховувалось 7 римо-католицьких громад загальною чисельністю 2575 чол. Зазначимо, що в Великопетихському районі діяли 2 католицькі громади, у Кизиярському районі – 2 громада, Пришибському районі – 2 громади, Нижньосірогозькому районі – 1 громада [8, арк. 50-53].

За даними звітів про діяльність Мелітопольського окружного адмінвідділу протягом 1925-1926 р. спостерігалось невелике зростання чисельності парафіян РКЦ в окрузі. Зокрема, чисельність католицької громади колонії Гейдельберг Пришибського району зросла з 800 до 941 чол., а колонії Чехоград Кизиярського району з 61 до 123 осіб [8, арк. 72].

Починаючи з 1928 р. ситуація в окрузі починає змінюватися. Так на 1929 р. в Мелітопольській окрузі кількість парафій залишається незмінною – 7 громад, але чисельність парафіян католицьких громад зменшується на 12% та становить 2327 чол. [25, арк. 21].

Отже, на 1929 р. чисельність римо-католицьких громад в колишній Катеринославській губернії скоротилась з 19 до 17 парафій. Із них 7 громад діяли в Дніпропетровській окрузі (чисельністю 1290 чол.), 1 – в Криворізькій окрузі (237 чол.), 7 – в Мелітопольській окрузі (2327 чол.), 2 – в Запорізькій окрузі (930 чол.). Загальна чисельність римо-католиків в межах колишньої губернії на 1929 р. складала 4784 особи [25, арк. 16-21, 48].

Середня чисельність громад на 1925 р. становила близько 180 парафіян в громаді. Яскравим прикладом несхожості громад за своєю чисельністю є відомості про кількісний склад парафій Одеської округи. Так згідно даних Одеського окрвиконкому в колонії Кандель Енгельського району римо-католицька парафія налічувала 1251 особу, громада колонії Кляйн-Лібенталь

Овідіопольського району – 862 особи, парафія с. Рубеничі Шевченківського району – 223 чол., парафія с. Богунське того ж району – 114 чол., парафія с. Тервисте Цебриківського району – 52 чол. [22, арк. 14].

Подібними були дані й в інших округах Півдня України. Зокрема в Херсонській окрузі парафія с. Киселівки Снігурівського району нараховувала 236 чол., парафія с. Першофедорівки Каховського району – 123 чол., парафія с. Білоцерківки Чаплинського району – 62 чол.

Зауважимо, що протягом середини 20-х рр. у зв'язку із скороченням числа парафій та незначним збільшенням кількості парафіян, середня чисельність кількісного складу громад на 1928 р. становила 235 віруючих.

Наведені статистичні дані в значній мірі дозволяють простежити не лише певні тенденції в динаміці чисельності римо-католицьких громад, але й з'ясувати періоди найбільшого зростання їх кількісного складу.

Відомості адмінвідділів НКВС щодо кількості релігійних громад та їх членів зафіксували, що часом найбільшого зростання числа парафіян РКЦ на Півдні України став період 1924-1928 рр. Саме середина 20-х рр. була найбільш сприятлива для розвитку місіонерської діяльності католицької церкви в регіоні, про що свідчать дані щодо приєднання нових парафіян до релігійних громад в цей період. Наведемо декілька прикладів.

Так в Запорізькій окрузі кількість віруючих Георгсбурзької католицької громади на 1923 р. складала 276 чол., в період з 1924 по 1926 рр. до громади приєдналися 512 осіб, чисельність громади зросла в 2,9 рази [4, арк. 62].

Кількісний склад парафіян Запорізької громади протягом 1925-1928 рр. збільшився на 76 чол. та на 1928 р. налічував 142 особи, чисельність громади збільшилась в 2,2 рази [5, арк. 26-31].

Чисельність Преображенської громади Чаплинського району Херсонської округи у

період з 1924 по 1926 рр. зросла в 1,4 рази, з 221 до 304 чол. [11, арк. 94-95].

До Киселівської громади що на Миколаївщині найбільша кількість віруючих приєдналась в 1925-1926 рр. – 102 чол. Кількісний склад громади в зазначений період збільшився в 1,8 рази та налічував 236 чол. [11, арк. 172].

Зауважимо, що найбільше зростання числа віруючих відбувалося в римо-католицьких громадах, які вели свою історію з кінця XVIII – XIX ст.

Так в Одеській окрузі суттєве зростання кількісного складу громад спостерігалось в колоніях Йозефсталь (1804 рік заснування), Мангейм (1809 рік заснування), Кляйн-Лібенталь (1810 рік заснування) та інших [23, арк. 26].

В Херсонській окрузі найбільший приріст новонавернених (близько 26%) спостерігався в громаді колонії Костирка Бериславського району, заснованої в 1804 р. [11, арк. 181].

На Дніпропетровщині найдавнішою та найчисленнішою громадою була Ямбурзька парафія, заснована ще в 1793 р., кількість парафіян якої протягом 1925-1928 рр. збільшилась в 1,7 рази [20, арк. 36].

Значне зростання числа віруючих було зафіксовано і в католицьких громадах Мелітопольської округи. Так чисельність римо-католицької громади с. Гейдельберг, заснованої в 1849 р., зросла в середині 20-х рр. на 20%. Кількість віруючих в чеській католицькій колонії с. Чехоград (1862 рік заснування) в зазначений період зросла більше ніж в 2 рази [7, арк. 82].

Таким чином, можемо констатувати, що протягом досліджуваного періоду на Півдні України спостерігалася характерна загальноукраїнська тенденція до поступового зменшення числа римо-католицьких громад та числа їх парафіян. Разом з тим наявним було нетривале, датоване серединою 20-х рр., зростання чисельності віруючих в громадах, яке пояснювалось лібералізацією державно-церковних відносин, що відбувалися на тлі

суспільно-політичних перетворень в країні, пов'язаних з новою економічною політикою.

Зростання числа парафіян в зазначений період відбувалося переважно в громадах із багаторічним релігійним досвідом та духовними традиціями.

Починаючи з кінця 20-х рр. заходи радянської влади щодо штучного обмеження розвитку релігійних громад набувають форм яскраво вираженої антикатолицької кампанії, яка призвела до цілковитого унеможливлення легальних засобів існування та припинення діяльності РКЦ на Півдні України наприкінці 30-х рр.

Бібліографічні посилання:

1. Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО). – Ф. 316. – Оп. 3. – Спр. 9.
2. ДАЗО. – Ф. 316. – Оп. 3. – Спр. 10.
3. ДАЗО. – Ф. 316. – Оп. 3. – Спр. 31.
4. ДАЗО. – Ф. 316. – Оп. 3. – Спр. 33.
5. ДАЗО. – Ф. 316. – Оп. 3. – Спр. 98.
6. ДАЗО. – Ф. 316. – Оп. 3. – Спр. 132.
7. ДАЗО. – Ф. 316. – Оп. 3. – Спр. 136.
8. ДАЗО. – Ф. 3756. – Оп. 1. – Спр. 6.
9. Державний архів Миколаївської області. – Ф. 118. – Оп. 1. – Спр. 229.
10. Державний архів Харківської області. – Ф. Р-845. – Оп. 2. – Спр. 411.
11. Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО). – Ф. Р-445. – Оп. 1. – Спр. 142.
12. ДАХО. – Ф. Р-445. – Оп. 1. – Спр. 153.
13. Дзвонковский Р. Римско-католическая Церковь в СССР. 1917-1939. Исторический очерк / Р. Дзвонковский – Люблин, 1997. – С. 69.
14. Ігнатуша О.М. Руйнація католицької церкви в умовах голодомору 1932-1933 рр. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2009. – Вип. XXVII. – С. 180-184.
15. Лиценбергер О. А. Римско-католическая церковь в России: история и правовое положение / Ольга Андреевна Лиценбергер. І Саратов.: Поволжская Академия гос-ной службы, 2001. – 384 с.
16. Рубльова Н.С. Ліквідація в Україні Римо-католицької церкви (кінець 1917?1937 рр.) / Наталія Степанівна Рубльова // 3 архівів ВУЧК?ГПУ?НКВД?КГБ. – 2000. – № 2/4 (13/15). – С. 311-330.
17. Рубльова Н. С. Невідома ділянка антирелігійного фронту: Боротьба владних структур УСРР проти Римсько-католицької церкви, 1920-ті роки / Наталія Степанівна Рубльова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1998. – № 1/2. – С. 228-243.
18. Стронський Г. Римо-католицький костюл в Україні у 20-30-і роки ХХ ст. / Г. Стронський // Вісник ТДТУ. – 1996. – № 1. – С. 77-86.
19. Стронський Г. Приречена на мовчання: РКЦ на Україні в 20-30-ті рр. / Г. Стронський // Людина і світ. – 1994. – № 3-4. – С. 17-20.
20. Центральний державний архів вищих органів державної влади та управління України (далі – ЦДАВО). - Ф 5. - Оп.2. - Спр. 213.
21. ЦДАВО. - Ф 5. - Оп.2. - Спр. 213.
22. ЦДАВО. - Ф 5. - Оп.2. - Спр. 982.
23. ЦДАВО. - Ф 5. - Оп.2. - Спр. 1046.
24. ЦДАВО. - Ф 5. - Оп.3. - Спр. 399.
25. ЦДАВО. - Ф 5. - Оп.3. - Спр. 403.
26. ЦДАВО. - Ф 5. - Оп.3. - Спр. 1648.
27. ЦДАВО. - Ф 5. - Оп.3. - Спр. 1650.

